

Glosariusz terminologii zagospodarowania przestrzennego

Europejska Konferencja Ministrów Odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne/Przestrzenne (CEMAT)

Glossaire du développement territorial

Conférence européenne des ministres responsables de l'aménagement du territoire (CEMAT)

Terytorium i krajobraz, nr 2

Territoire et paysage, n° 2

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Council of Europe Publishing
Editions du Conseil de l'Europe

Glosariusz terminologii zagospodarowania przestrzennego

**Europejska Konferencja Ministrów Odpowiedzialnych za
Planowanie Regionalne/Przestrzenne (CEMAT)**

Terytorium i krajobraz, nr 2

Council of Europe Publishing

Tłumaczenie zostało sfinansowane ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na zlecenie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Na tłumaczenie i publikację niniejszego opracowania uzyskano zgodę Rady Europy.

Niniejsza publikacja nie jest oficjalnym tłumaczeniem.

Glosariusz z konferencji CEMAT opublikowany przez Radę Europy, obejmujący kluczowe zwroty stosowane w dziedzinie polityki zagospodarowania przestrzennego w Europie opracowano w ramach programu roboczego Komitetu Urzędników i przedstawiono na 14. posiedzeniu Europejskiej Konferencji Ministrów Odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne/ Przestrzenne zorganizowanym w Lizbonie (Portugalia) w dniach 26-27 października 2006 r. pod hasłem „Sieci dla zrównoważonego rozwoju kontynentu Europejskiego: mosty nad Europą”. Niniejszy glosariusz jest skierowany do urzędników, specjalistów i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego zaangażowanych w opracowywanie polityki w zakresie zagospodarowania przestrzennego oraz w związane z tym działania. Glosariusz stworzył Komitet Starszych Urzędników w ramach konferencji CEMAT przy wsparciu pana Jacques’a Roberta, eksperta Rady Europy w ramach prac przeprowadzonych przez Wydział ds. Planowania Przestrzennego przy Dyrekcji ds. Kultury oraz Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego.

Wszystkie prawa zastrzeżone. Tłumaczenie, reprodukcja lub przekazywanie jakiegokolwiek części niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci lub w jakikolwiek sposób, cyfrowo (na płycie CD, przez internet itp.) czy też mechanicznie, w tym poprzez kserowanie, nagrywanie lub zapisywanie na wszelkich systemach do magazynowania lub odzyskiwania materiałów bez uprzedniej zgody na piśmie ze strony Publishing Information and Publications Division, Directorate of Communication (F-67075 Strasbourg Cedex lub za pośrednictwem poczty elektronicznej publishing@coe.int) jest zabronione.

Uwaga: WERSJA FRANCUSKA ROZPOCZYNA SIĘ NA STRONIE 37.

Projekt okładki: Graphic Design Workshop, Council of Europe
Zdjęcie na okładce: M. Dejeant-Pons

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-6286-1
© Rada Europy, wrzesień 2007
Wydrukowano w Radzie Europy

Słowo wstępne

W ramach przygotowań 14. sesji konferencji CEMAT w sprawie ogólnej tematyki *„Sieci dla zrównoważonego rozwoju kontynentu Europejskiego: mosty nad Europą”* w programie prac Komitetu Starszych Urzędników na lata 2004-2007 uwzględniono tematykę „wymiany informacji, wiedzy i doświadczenia” celem wspierania doświadczeń w ramach wspólnego uczenia się, kultury komunikacji oraz praktyk w ramach współpracy transnarodowej w Europie oraz z państwami sąsiadującymi, jak i w celu podnoszenia umiejętności wprowadzania w życie różnych aspektów tematycznych z opracowanych podczas konferencji CEMAT „Głównych Zasadach Zrównoważonego Rozwoju Przestrzennego Kontynentu Europejskiego”.

Biorąc pod uwagę fakt, iż trzeba było wyjaśnić liczne szczegółowe terminy i pojęcia często stosowane w większości państw europejskich w kontekście polityki zagospodarowania przestrzennego, Komitet Starszych Urzędników z konferencji CEMAT postanowił, że dzięki prowadzonym w ramach programu prac przygotowaniom Glosariusza pojęć, kategorii i terminów stosowanych w dziedzinach związanych z zagospodarowaniem przestrzennym udało się zrealizować potrzebę wyjaśnienia tych pojęć i terminów i stanowiłoby solidny wkład na rzecz pomocy w „budowaniu mostów” zrozumienia i komunikacji między specjalistami z państw członkowskich.

Glosariusz ma na celu dopasowanie stosowanych aktualnie przez specjalistów i w ramach polityki różnorodnych określeń lingwistycznych i kulturowych z różnych państw członkowskich do potrzeby komunikacji i porównywalności sytuacji i wyników, uwzględniając przy tym wiele konkretnych wyrażeń i pojęć często stosowanych w większości państw europejskich w kontekście polityki w zakresie zagospodarowania przestrzennego.

„Glosariusz z konferencji CEMAT obejmujący kluczowe wyrażenia stosowane w dziedzinie polityki zagospodarowania przestrzennego w Europie” przygotował Komitet Starszych Urzędników przy udziale pana Jacques’a Roberta, eksperta Rady Europy. Za ich starania należą się szczególne podziękowania.

Obecnie, oprócz 68 pojęć i wyrażeń, począwszy od „Dostępności struktury miejskiej / struktury osadniczej”, Glosariusz zawiera definicje i pojęcia często stosowane w większości państwa europejskich oraz wyjaśnienia dotyczące ich stosowania i niedawne kierunki ich zmian, ponieważ niektóre z terminów to tradycyjnie przyjęte wyrażenia specjalistyczne, podczas gdy inne do słownictwa specjalistycznego wprowadzono niedawno, w szczególności w wyniku opracowania i opublikowania Głównych Zasad z konferencji CEMAT bądź też Europejskiej Perspektywy Rozwoju Przestrzennego (EPRP)

Komitet Starszych Urzędników pragnie, by ów Glosariusz z konferencji CEMAT traktowano jako pierwszy etap otwartego i dynamicznego projektu, stale aktualizowanego poprzez dodawanie do niego albo większej liczby wyrażeń albo nowych pojęć.

Ponadto, jako że wynika to z wkładu jego członków, którzy także wyrazili zgodę na kształt dokumentu, Komitet uważa, że Glosariusz należy przetłumaczyć i dopasować do różnorodnych

języków 47 państw członkowskich Rady Europy, powiększając tym samym jego użyteczność jako powszechnie stosowanej podstawy do zrozumienia i współpracy w zakresie zagospodarowania przestrzennego.

Maria José Festas
Przewodnicząca Komitetu Starszych Urzędników
podczas 14. sesji Europejskiej Konferencji
Ministrów Odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne/Przestrzenne
Rady Europy (CEMAT/Rada Europy)

Prezentacja

W kontekście polityki zagospodarowania przestrzennego w większości państw europejskich często stosuje się wiele konkretnych terminów i pojęć. Niektóre z nich to tradycyjnie przyjęte wyrażenia specjalistyczne, podczas gdy inne do słownictwa specjalistycznego wprowadzono niedawno, w szczególności poprzez opracowanie i opublikowanie zalecenia nr (2002) 1 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie „Głównych Zasadach Zrównoważonego Rozwoju Przestrzennego Kontynentu Europejskiego” z konferencji (WDZZPKE-CEMAT) bądź też Europejskiej Perspektywy Rozwoju Przestrzennego (EPRP)¹. Celem niniejszego Glosariusza jest przedstawienie definicji takich wyrażań oraz wyjaśnień dotyczących ich zastosowania oraz ich niedawnych zmian.

Jest on skierowany do szerokiej rzeszy urzędników, specjalistów i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego zaangażowanych w opracowywanie polityki zagospodarowania przestrzennego oraz w związane z tym działania na różnych szczeblach. Ma on na celu wyjaśnienie znaczenia powszechnie stosowanych pojęć i wyrażań w tym zakresie oraz rozróżnienia między nimi.

W obecnym kształcie Glosariusza nie należy traktować jako produktu „finalnego”. Zgodnie z określonym zapotrzebowaniem oraz kierunkami zmian działań dotyczących zagospodarowania przestrzennego w przyszłości będą do niego potencjalnie dodawane nowe pojęcia i wyrażenia.

Każde pojęcie bądź wyrażenie zawarte w niniejszym Glosariuszu zawiera definicję, po której na ogół przedstawione są uwagi pisane kursywą, zawierające dalsze informacje na temat pochodzenia, kontekstu, ewolucji lub wynikających z polityki konsekwencji danego pojęcia. Wiele pojęć lub wyrażań dotyczy pozostałych pojęć i wyrażań, albo ze względu na podobieństwo znaczeniowe, albo ze względu na kwestie polityczne. Takie powiązania również są podawane.

Na potrzeby opracowania Glosariusza skorzystano z wielu dokumentów², których w całości nie da się wymienić, prezentując albo definicje albo informacje na temat znaczenia przedmiotowych wyrażań. W kilku przypadkach różne wyrażenia są do siebie bardzo zbliżone pod względem znaczenia. Pogrupowano je w poszczególne kategorie, a w treści przedstawiono drobne różnice między nimi.

---

¹ Przyjęta w roku 1999.

² Wśród nich różne dokumenty z konferencji CEMAT/Rady Europy, w tym Wytyczne (zalecenie nr (2002) 1 Komitetu Starszych Urzędników Rady Europy w sprawie „Wytycznych dotyczących zrównoważonego zagospodarowania przestrzennego”), Deklaracja z Lublany w sprawie „Terytorialnego wymiaru zrównoważonego rozwoju” (13. konferencja CEMAT/Rada Europy, 2003) oraz Deklaracja z Lizbony w sprawie „Sieci dla zrównoważonego rozwoju kontynentu Europejskiego: mosty ponad Europą” (14. konferencja CEMAT/CoE, 2006) (<http://www.coe.int/> CEMAT), jak i EPRP. Wolna Encyklopedia Wikipedia również stanowiła cenne wsparcie przy formułowaniu definicji i wyjaśnień wielu pojęć i wyrażań.

Wybrane do glosariusza wyrażenia przedstawiono w nim w kolejności alfabetycznej.

Wykaz pojęć i wyrażen uwzględnionych w Glosariuszu

Dostępność

Szczebel administracyjny

Teren zdegradowany

Business park / park biznesowy

Kompleksowe podejście do zagospodarowania przestrzennego

Połączenia komunikacyjne

Konurbacja

Współpraca transgraniczna, transnarodowa, międzyregionalna

Szlaki kulturowe

Obszary porzucone

Region w niekorzystnym położeniu

Rozwój endogeniczny

Planowanie środowiskowe

Ocena oddziaływania na środowisko

Eurokorytarz

Miejskie obszary użytkowe

Miasta bramy

Szczebel rządowy

Zintegrowane zarządzanie strefą przybrzeżną

Planowanie zintegrowane

Gospodarowanie gruntami

Krajobraz

Planowanie krajobrazu

Polityka w zakresie krajobrazu

Planowanie przeznaczenia terenu, plan zagospodarowania przestrzennego

Obszar metropolitalny / Teren metropolitalny

Ryzyko naturalne / zagrożenie naturalne / klęska żywiołowa

Planowanie partycypacyjne

Partnerstwo / współpraca

Obszary peryferyjne

Obszary podmiejskie

Fizyczne planowanie przestrzenne

Policentryczna struktura przestrzenna / policentryczne zagospodarowanie przestrzenne

Partnerstwo publiczno-prywatne

Usługi publiczne

Region

Zagospodarowanie regionalne / planowanie regionalne

Gospodarowanie wodami w dorzeczu

Obszary wiejskie / wieś

Rozwój obszarów wiejskich

Ośrodek rozwoju obszarów wiejskich

Zagospodarowanie przestrzenne, Polityka zagospodarowania przestrzennego

Projekty dotyczące zagospodarowania przestrzennego

Planowanie przestrzenne

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Suburbanizacja

Zrównoważone zagospodarowanie przestrzenne

Ocena skutków w kontekście zrównoważonego rozwoju

Ryzyko technologiczne / Zagrożenie technologiczne

Biegun technologiczny / Centrum technologii / Park technologii / Park nauki

Spójność terytorialna

Współpraca terytorialna

Rozwój terytorialny

Zarządzanie terytorialne

Potencjał terytorialny

Ocena oddziaływania terytorialnego

Planowanie obszarów miejskich i wiejskich

Obszary miejskie

Urbanizacja

Rozwój obszarów miejskich

Urbanistyka

Ekosystem miejski

Zarządzanie obszarami miejskimi

Planowanie przestrzenne miast

Rewitalizacja miast / Regeneracja obszarów miejskich / Rekultywacja obszarów miejskich /
Modernizacja obszarów miejskich

Partnerstwa miejsko-wiejskie

Niekontrolowany rozwój miast

Struktura miejska / Struktura osadnicza

Glosariusz

Dostępność (Accessibility)

Dostępność odnosi się do łatwości docierania do określonego miejsca³. Oprócz fizycznej dostępności za pośrednictwem infrastruktury transportowej, do poprawy niematerialnej dostępności terenów przyczynia się także łączność za pomocą zaawansowanych systemów telekomunikacyjnych.

Dostępność zależy od stopnia rozbudowy i jakości infrastruktury i usług transportowych. Ludzie żyjący w miejscach, które cechują się wysoką dostępnością mogą szybko dotrzeć do większej liczby miejsc docelowych, podczas gdy ludzie mieszkający na terenach niedostępnych w ciągu takiego samego czasu są w stanie dostać się do mniejszej liczby miejsc. Dzięki zaawansowaniu systemów telekomunikacyjnych powstała nowa forma dostępności niematerialnej, która odgrywa znaczącą rolę w generowaniu możliwości rozwoju terytorialnego. Poziom dostępności to bardzo ważny czynnik rozwoju terytorialnego, w szczególności w obecnym kontekście globalizacyjnym.

Zobacz także „Łączność i połączenia komunikacyjne”.

Szczebel administracyjny (Administrative level)

Szczeble administracyjne dotyczą jednostek terytorialnych/administracyjnych, w których ustanowiona jest administracja publiczna niezależnie od istnienia bądź braku mianowanych organów na odpowiednich szczeblach.

W różnych państwach europejskich na ogół funkcjonują trzy szczeble administracyjne. Organy administracji państwowej i zdecentralizowanej (regionalnej, komunalnej) najczęściej współistnieją na różnych szczeblach. Tam, gdzie różne szczeble administracyjne zależą od pojedynczego szczebla rządowego (organu mianowanego), są one na ogół zorganizowane hierarchicznie.

Zobacz także „Szczebel rządowy”.

Teren zdegradowany (Brownfield land)

Tereny zdegradowane to obszary uprzednio użytkowane do celów przemysłowych lub określonych celów handlowych, które mogą być zanieczyszczone odpadami niebezpiecznymi o niskim stężeniu lub skażone, ale mogą być ponownie wykorzystane po uprzednim ich oczyszczeniu⁴. Czasem pojecie terenu zdegradowanego stosowane jest także jako określenie terenu, który wcześniej zagospodarowano i stał się on przestarzały, lecz niekoniecznie musi być zanieczyszczony.

Teren zdegradowany istnieje na ogół w przemysłowej części miasta, na obszarze obejmującym porzucone fabryki lub nieruchomości komercyjne bądź też inne miejsca, w których uprzednio przeprowadzano działania powodujące skażenie. Niewielkie tereny zdegradowane można znaleźć w wielu starszych dzielnicach mieszkalnych, w których znajdowały się pralnie chemiczne, stacje benzynowe itp. Podczas gdy wiele zanieczyszczonych terenów zdegradowanych przez dziesięciolecia

---

³ Porównaj hasło w Wolnej Encyklopedii Wikipedia.

⁴ Tamże.

pozostawało niewykorzystanych, ostatnio zwrócono uwagę na ich odkażenie i renaturalizację do innych celów, gdyż zapotrzebowanie na tereny do zabudowy stale rośnie.

Zobacz także „Obszary porzucone”.

Business park / park biznesowy

Business park lub park biznesowy to teren, na którym zgrupowane jest wiele obiektów biurowych lub handlowych⁵. Parki biznesowe to grupy podmiotów z sektora usług i różnią się one od parków przemysłowych (produkcja wyrobów) czy też parków technologicznych (działania związane z badaniami i rozwojem technologii).

Parki biznesowe są na ogół zlokalizowane na obszarach podmiejskich w najlepiej dostępnych punktach w metropolitalnej sieci dróg.

Kompleksowe podejście do zagospodarowania przestrzennego (Comprehensive spatial development approach)

Kompleksowe podejście do zagospodarowania przestrzennego to podejście do polityki w zakresie zagospodarowania przestrzennego uwzględniające wszystkie czynniki, mogące potencjalnie wpływać na zagospodarowanie przestrzenne określonego terenu bez względu na ich charakter (czynniki naturalne, zmiany klimatyczne czy zagrożenia naturalne, działania ludzkie takie jak te związane z inwestycjami prywatnymi lub zachowaniami społecznymi/kulturowymi, polityka publiczna w różnych dziedzinach itp.). W podejściu tym, zwraca się uwagę na spójność polityki publicznej (sektoralnej) mającej wyraźny wpływ na dany teren w celu zapewnienia wysokiego stopnia spójności terytorialnej oraz w celu uniknięcia niedociągnięć takich jak niewystarczające synergie, efekty alokacji zasobów poniżej poziomu optymalnego oraz wygenerowanie wpływu terytorialnego przeciwdziałającego zamierzonym kierunkom zmian przestrzennych.

Zobacz także „Zagospodarowanie przestrzenne”, „Zrównoważone zagospodarowanie przestrzenne”.

Połączenia komunikacyjne (Connectivity)

Połączenia komunikacyjne określonego osiedla lub lokalizacji miejskiej dotyczy liczby, charakteru oraz przepustowości połączeń transportowych i komunikacyjnych/telekomunikacyjnych z innymi osiedlami miejskimi i większymi sieciami.

Poziom połączeń komunikacyjnych nie jest zależny jedynie od bliskości większych sieci transportowych i komunikacyjnych, lecz także, co najważniejsze, od bliskości punktów dostępu do tych sieci (stacje kolejowe, wjazdy na autostrady). Pojęcie połączeń komunikacyjnych ma zastosowanie zarówno do sieci transportowych, jak i sieci telekomunikacyjnych.

Zobacz także „Eurokorytarz”, „Dostępność”

---

⁵ Tamże.

Konurbacja (Conurbation)

Konurbacja to skupisko lub ciągła sieć społeczności miejskich, które w wyniku wzrostu liczby ludności i jej ekspansji uległy fizycznemu połączeniu. Jest to policentryczna forma aglomeracji⁶.

Fizyczna bliskość i ciągłość obszarów zabudowanych stanowią wymóg wstępny do zdefiniowania konurbacji, nie wykluczając przy tym możliwości równoczesnego istnienia przedziałowych terenów otwartych. Konurbacje na ogół powstawały podczas rewolucji przemysłowej, gdy osady budowano na obszarach, na których w znaczących ilościach występowały surowce (szczególnie kopalnie) lub wzdłuż strefy przybrzeżnej (między linią brzegową a pasmami górskimi w głębi lądu).

Współpraca transgraniczna, transnarodowa, międzyregionalna (Cross-border, transnational, interregional co-operation)

Współpraca terytorialna między władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi to istotny element integracji europejskiej. Ma ona na celu usunięcie negatywnego wpływu granic narodowych na rozwój terytorialny. Zgodnie ze skalą terytorialną występuje rozróżnienie na:

- **Współpracę transgraniczną**, odbywającą się w stosunkowo małej odległości między obszarami po obu stronach granic narodowych. Współpraca transgraniczna obejmuje wszystkie rodzaje działań należących do normalnych działań społeczności lokalnych i regionalnych, takich jak rozwój gospodarczy, planowanie przestrzenne, turystyka i rekreacja, szkolenia, transport, ochrona środowiska itp. Współpraca transgraniczna dotyczy także obszarów takich jak Euroregiony, a w kilku przypadkach również obszarów, na których występuje konwergencja więcej niż dwóch państw (np. region SaarLorLux [Saara, Lotaryngia, Luksemburg] lub Trójkąt Górnego Renu).
- **Współpraca transnarodowa** to niedawno powstały rodzaj współpracy rozciągający się wzdłuż granic narodowych na dużych obszarach (Łuk Atlantycki, Region Morza Bałtyckiego, zachodnie regiony śródziemnomorskie). Współpraca jest w większej mierze ukierunkowana na określone strategiczne kwestie, takie jak sieci obszarów metropolitalnych, promowanie gospodarki morskiej w regionach przybrzeżnych, ogólna poprawa dostępności, działania na szeroką skalę związane z poszerzaniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego itp.
- **Współpraca międzyregionalna** ma charakter tematyczny i odbywa się między regionami z różnych państw, czasem bardzo od siebie oddalonych, na ogół bez zachowania ciągłości terytorialnej. Współpraca międzyregionalna może obejmować transfer wiedzy i doświadczenia, wspólną poprawę technik o metodologii przyczyniających się do rozwoju regionów lub przedsiębiorstw, promowanie turystyki międzynarodowej itp. Współpraca międzyregionalna może też odbywać się między regionami z tego samego państwa przy zachowaniu ciągłości terytorialnej lub bez niej.

Szlaki kulturowe (Cultural routes)

Szlaki kulturowe to szlaki skupiające w sobie znaczące elementy dziedzictwa i tradycji będące świadectwem i ilustracją określonych okresów i wydarzeń z historii Europy. Szlaki kulturowe wiążą się

---

⁶ Porównaj hasło w Wolnej Encyklopedii Wikipedia.

także z dynamiką niematerialną i przestrzenną, nie objęte krajobrazem kulturowym, który z natury rzeczy jest raczej statyczny i ograniczony.

Program szlaków kulturowych Rady Europy stanowi instrument do odczytywania europejskich wartości, powstających na podstawie złożoności kultur i społeczeństw, z których składa się Europa. Opiera się on na tematach reprezentatywnych dla wartości europejskich, które ponadto są wspólne dla kilku krajów europejskich. Tematy te uwzględniane są w multidyscyplinarnych sieciach ustanawianych w kilku państwach członkowskich. Pojawiają się w całych seriach projektów w ramach wielostronnej współpracy. Przykładowe trasy kulturowe to: Ścieżki Pielgrzymów, Szlaki Wpływów Zakonnych, Szlaki Celtów, tereny Hanzeatyckie, szlaki i zabytki, ufortyfikowane struktury militarne w Europie itp. Szlaki kulturowe stanowią ważny element dla rozwoju turystyki kulturowej⁷.

Obszary porzucone (Derelict area)

Obszary porzucone to obszary (przeważnie miejskie), które doświadczyły znaczącego spadku koniunktury z upadającymi lub zaniechanymi gałęziami przemysłu, z zamykanymi firmami i domami, z pustymi witrynami sklepowymi, zdegradowanym środowiskiem i dosłownie pustymi nocą ulicami. Niektóre obszary porzucone są także zanieczyszczone i można je traktować jako tereny zdegradowane. Obszary porzucone stanowią główną przyczynę szkód w środowisku na obszarach miejskich.

Zobacz także „Teren zdegenerowany”.

Region w niekorzystnym położeniu (Disadvantaged regions)

Regionami w niekorzystnym (lub trudnym) położeniu są regiony o stosunkowo niskim poziomie rozwoju gospodarczego, który może wynikać z położenia geograficznego, w szczególności w miejscu odległym i peryferyjnym, z warunków naturalnych i klimatycznych (regiony w rejonie polarnym lub regiony poddawane oddziaływaniu suszy, regiony górzyste), z charakterystyki ludności (regiony o bardzo niskiej gęstości zaludnienia, regiony doświadczające emigracji), z ograniczeń w dostępności (regiony położone na wyspach, regiony o słabych połączeniach z ośrodkami bez wydajnej infrastruktury transportowej). Również regiony charakteryzujące się przestarzałymi budynkami gospodarczymi (stare regiony przemysłowe poddawane restrukturyzacji ekonomicznej) często uważane są za regiony w niekorzystnym położeniu.

Polityka rozwoju regionalnego priorytetowo traktuje obszary w niekorzystnym położeniu i wspiera je za pomocą działań mających na celu rozwój infrastruktury, rozwoju technologii, szkoleń i kwalifikacji zawodowych oraz za pomocą promowania działań gospodarczych.

Rozwój endogeniczny (Endogenous development)

Rozwój endogeniczny to specyficzna forma rozwoju gospodarczego, polegające przede wszystkim na zasobach wewnętrznych określonego terenu. Obejmują one zasoby naturalne i surowce, umiejętności, wiedzę i zdolności innowacyjne, specyficzną lokalną produkcję (rolnictwo, leśnictwo, rękodzieło, produkcję lokalną), czynniki decydujące o atrakcyjności dla gospodarki mieszkaniowej i

---

⁷ Porównaj Program Tras Kulturowych Rady Europy.

turystyki (warunki klimatyczne, dziedzictwo naturalne i kulturowe, atrakcyjny krajobraz oraz inne udogodnienia).

Rozwój endogeniczny jest przeciwieństwem (lub uzupełnieniem) rozwoju egzogenicznego, który opiera się na inwestycjach ze strony przedsiębiorstw zagranicznych (z innego państwa bądź regionu).

Planowanie środowiskowe (Environmental planning)

Planowanie środowiskowe to stosunkowo nowa dyscyplina, mająca na celu połączenie praktyk w ramach planowania miejskiego/regionalnego z działaniami na rzecz ochrony środowiska naturalnego⁸. Planowanie środowiskowe dotyczy zarówno obszarów miejskich/metropolitalnych, jak i obszarów wiejskich/naturalnych. Planowanie środowiskowe uwzględnia pełny zakres przepisów z zakresu ochrony środowiska od szczebla europejskiego do lokalnego.

Planowanie środowiskowe najczęściej wyraża się w postaci realizacji rygorystycznych ocen oddziaływania na środowiska dla projektów i programów związanych z wykorzystaniem gruntów, rozwojem gospodarczym, transportem, budownictwem mieszkaniowym, powietrzem, hałasem, wodą, terenami podmokłymi, gatunkami zagrożonymi i siedliskami, ekosystemami, terenami zalewowymi, strefami przybrzeżnymi, aspektami wizualnymi itp.

Ocena oddziaływania na środowisko (Environmental impact assessment)

Ocena oddziaływania na środowisko to analiza potencjalnego oddziaływania projektu na ekosystem, zdrowie człowieka i na zmiany w usługach związanych z przyrodą. Do głównych rodzajów oddziaływania objętych analizą należą: oddziaływanie powodujące zanieczyszczenie gleby, oddziaływanie powodujące zanieczyszczenie powietrza, wpływ hałasu na zdrowie, oddziaływanie na ekologię, w tym ewaluacja gatunków zagrożonych, ocena zagrożenia geologicznego oraz oddziaływanie powodujące zanieczyszczenie wody.

W roku 1985 w życie weszła dyrektywa unijna w sprawie oceny wpływu wywieranego na środowisko, którą poprawiano w roku 1997 i 2003. Procedura OOS zapewnia możliwość identyfikacji i oceny konsekwencji projektu dla środowiska przed wydaniem pozwolenia. Możliwość wypowiedzi ma także opinia publiczna, a w procedurze wydawania zezwolenia w ramach projektu pod uwagę brane są wszystkie wyniki. Podjęta decyzja jest następnie podawane do wiadomości publicznej.

Zobacz też „Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko”.

Eurokorytarz (lub korytarz paneuropejski) (Eurocorridor (or Pan-European corridor))

Eurokorytarz stanowi kategorię przestrzeni o charakterze liniowym, łączącej duże aglomeracje ponad wieloma granicami narodowymi. Są to obszary o gwałtownej i dużej dynamice przestrzennej w Europie o zanikających granicach narodowych. Można wyróżnić cztery wzajemnie powiązane wymiary Eurokorytarzy: infrastrukturę i transport (głównie sieci transeuropejskie), urbanizację, rozwój gospodarczy oraz zrównoważenie środowiskowe.

---

⁸ Porównaj hasło w Wolnej Encyklopedii Wikipedia.

Wysoka dynamika stref w ramach Eurokorytarzy jest coraz bardziej skomplikowana zarówno pod względem przestrzennym, jak i politycznym. Na przykład konflikty polityczne mogą wynikać z napięć między szybką budową nowej infrastruktury fizycznej i terenów do prowadzenia działalności gospodarczej z jednej strony a pierwotnie tam obecnej przyrody, krajobrazu i scenerii z obszarów wiejskich z drugiej. Ukazuje to potrzebę prowadzenia zaawansowanego planowania przestrzennego i kształtowania polityki rozwoju Eurokorytarzy.

Miejskie obszary użytkowe (Functional urban area)

Miejski obszar użytkowy cechuje obszar, na który wpływ wywiera miasto. Na ogół jego granice wytycza się na podstawie statystyk (na przykład przepływ osób dojeżdżających do pracy).

Większość państw europejskich dysponuje własnymi definicjami miejskich obszarów użytkowych lub zbliżonymi pojęciami, takimi jak obszar dojazdu do pracy, strefa zasięgu osób dojeżdżających, strefy dojazdowe lub miejskie tereny użytkowe. W kontekście programu ESPON1 podjęto próbę określenia miejskich obszarów funkcjonalnych oraz wytyczenia ich granic na szczeblu europejskim przy użyciu zharmonizowanej definicji statystycznej⁹.

Miasta bramy (Gateway cities)

Miasta bramy to kluczowe punkty wjazdowe do Europy, zazwyczaj bazujące na obecności większych portów lub lotnisk, lecz także miasta, w których organizowane targi i wystawy, oraz ośrodki kulturowe będące potencjalnie pierwszym przystankiem międzynarodowych turystów.

Likwidacja granic narodowych w Unii Europejskiej oraz jej powiększenie otworzyły nowe możliwości. Miasta i regiony metropolitalne, które niegdyś znajdowały się na narodowych peryferiach lub były połączone głównie z krajami innymi niż unijne, mogą urosnąć do rangi nowych miast bram w ramach policentrycznych sieci. Aby zapewnić sobie takie możliwości, muszą one być połączone z sieciami transeuropejskimi. Bramy globalne to duże konglomeracje miejskie, często rozdzielone między więcej niż jedno miasto, które mają możliwość oferowania towarów i usług na skalę międzynarodową. Opierają się one na połączeniu skali, doskonałej komunikacji (ze szczególnym uwzględnieniem połączenia międzynarodowych terminali lotniczych i kolejowych), wysokiej jakości sieciach technologii informacyjno-komunikacyjne generujących warunki pod środowisko bogate w wiedzę oraz na wysokiej jakości obiektach B+R (zazwyczaj w postaci uczelni wyższych i ośrodków naukowych), które pomagają tworzyć potencjał w zakresie najnowocześniejszych badań i produkcji wysoko wykwalifikowanej siły roboczej. Biorąc pod uwagę takie aktywa, globalne miasta bramy gwarantują możliwość przyciągnięcia międzynarodowych inwestycji zagranicznych oraz znaczącego eksportu międzynarodowego towarów i usług.

Szczebel rządowy (Governmental level)

Szczebel rządowy odpowiada jednostkom terytorialnym/administracyjnym, w których ustanowiona jest mianowana grupa wraz z własną administracją.

---

⁹ Porównaj badanie ESPON 1.1.1. „The role, specific situation and potentials of urban areas as nodes in a polycentric development” [Rola, konkretna sytuacja i potencjał obszarów miejskich jako węzłów w rozwoju policentrycznym] koordynowane przez Nordregio. Sprawozdanie ostateczne. 2004.

W krajach zdecentralizowanych funkcjonują na ogół trzy lub cztery szczeble rządowe, podczas gdy w krajach bardziej scentralizowanych występują nie więcej niż dwa szczeble (krajowy i lokalny).

Zobacz też „Szczelbel administracyjny”, „Zarządzanie terytorialne”.

Zintegrowane zarządzanie strefą przybrzeżną (Integrated coastal management)

Potrzebne jest zintegrowane partycypacyjne podejście terytorialne, by zadbać o to, aby zarządzanie europejską strefą przybrzeżną było zrównoważone pod względem środowiskowym i ekonomicznym oraz równe i spójne społecznie. Ma to na celu rozwiązywanie sprzecznego zapotrzebowania ze strony społeczeństwa na produkty i usługi, biorąc przy tym pod uwagę zarówno aktualne, jak i przyszłe interesy. Do głównych celów należy:

- wzmocnienie zarządzania sektorowego dzięki doskonaleniu szkoleń, ustawodawstwa i personelu;
- zachowanie biologicznej różnorodności przybrzeżnych ekosystemów poprzez zapobieganie niszczeniu siedlisk, zanieczyszczeniu i nadmiernej eksploatacji oraz
- promowanie rozsądnego rozwoju i zrównoważonego wykorzystania zasobów w strefie przybrzeżnej.

Strefy przybrzeżne mają strategiczne znaczenie. Stanowią miejsce zamieszkania dużego odsetka europejskich obywateli, główne źródło pożywienia i surowców, istotne ogniwo w transporcie i handlu, lokalizację niektórych z najcenniejszych siedlisk oraz preferowaną miejsce spędzania czasu wolnego. Niemniej jednak strefa przybrzeżna napotyka problemy związane z niszczeniem siedlisk, zanieczyszczeniem środowiska, erozją strefy przybrzeżnej oraz wyczerpywaniem surowców. Wspomniane wyczerpanie ograniczonych surowców strefy przybrzeżnej (w tym ograniczonej przestrzeni fizycznej) prowadzi do coraz częstszych konfliktów w zastosowaniach, takich jak akwakultura i turystyka. Strefy przybrzeżne napotykają także poważne problemy społeczno-ekonomiczne i kulturowe, takie jak degradacja tkanki społecznej, marginalizacja, bezrobocie i niszczenie własności wskutek erozji. Na szczeblu unijnym wdrażany jest program zintegrowanego zarządzania strefą przybrzeżną (ICZM).

Zob. również „Planowanie zintegrowane”.

Planowanie zintegrowane (Integrated planning)

Planowanie zintegrowane (w przeciwieństwie do planowania sektorowego) to proces związany z łączeniem działań dotyczących danego szczebla i sektora, umożliwiający tym samym strategiczny proces decyzyjny i synoptyczne spojrzenie na zasoby i zobowiązania. Planowanie zintegrowane pełni funkcję głównego punktu inicjatyw instytucjonalnych i alokacji środków. W kontekście planowania zintegrowanego (bądź kompleksowego) czynniki ekonomiczne, społeczne, ekologiczne i kulturowe stosowane są łącznie, a łączy się je, by stanowiły ukierunkowywały decyzje dotyczące wykorzystania gruntów i obiektów na zrównoważony rozwój terytorialny.

Gospodarowanie gruntami (Land management)

Gospodarowanie gruntami można określić jako proces zarządzania przeznaczeniem i zagospodarowaniem zasobów gruntów w sposób zrównoważony¹⁰.

Ponieważ zasoby gruntów wykorzystywane są do wielu różnych celów, które oddziałują na siebie i mogą ze sobą konkurować, wszystkie rodzaje przeznaczenia gruntów należy zaplanować i trzeba zarządzać nimi w sposób zintegrowany. Gospodarowanie gruntami jest ściśle powiązane z planowaniem wykorzystania gruntów i z fizycznym planowaniem przestrzennym. Gospodarowanie gruntami może również obejmować działalność łączenie gruntów (zakup gruntów przez władze publiczne w celu umożliwienia przyszłego wykorzystania gruntów, takiego jak ochrona obszarów naturalnych, lub zagospodarowanie terenu do konkretnych celów, takich jak mieszkalnictwo lub infrastruktura).

Krajobraz (Landscape)

Według Europejskiej Konwencji Krajobrazowej „krajobraz znaczy obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich”¹¹.

Przewodnik¹² wskazuje na fakt, iż Europa składa się z wielu różnych krajobrazów. Stanowią one znaczącą część europejskiego dziedzictwa i są świadectwem przeszłych i obecnych relacji między człowiekiem a jego naturalnym i stworzonym środowiskiem. Kierunki rozwoju technik produkcji w rolnictwie, leśnictwie i przemyśle oraz zmiany w planowaniu miast, transporcie i w innych rodzajach infrastruktury, turystyki i sposobów spędzania czasu wolnego przyspieszają transformację europejskich krajobrazów i mogą także mieć negatywny wpływ na ich jakość i sposób wykorzystania. Dotyczy to nie tylko cennych krajobrazów naturalnych, lecz także ogólnie wszystkich rodzajów krajobrazów kulturowych, w szczególności tych, które stanowią kluczowy element środowiska miejskiego.

Planowanie krajobrazu (Landscape planning)

Planowanie krajobrazu to działalność, w którą zaangażowani są zarówno specjaliści publiczni, jak i prywatni, a ma ona na celu tworzenie, zachowanie, doskonalenie i odzyskiwanie krajobrazów w różnych skalach, począwszy od zielonych szlaków i parków publicznych, a skończywszy na dużych terenach, takich jak lasy, duże tereny dzikiej przestrzeni oraz rekultywowane krajobrazy zdegradowane, takie jak kopalnie i wysypiska śmieci.

Planowanie krajobrazu obejmuje wiele różnych umiejętności, takich jak architektura i projektowanie krajobrazu, ochrona przyrody, znajomość roślin, ekosystemy, gleboznawstwo, hydrologia, krajobrazy kulturowe itp. Postanowienia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej stanowią ważne wytyczne dla kształtu i sposobów planowania krajobrazu.

Zobacz też „Krajobraz”, „Polityka w zakresie krajobrazu”

---

¹⁰ Porównaj hasło w Wolnej Encyklopedii Wikipedia.

¹¹ Porównaj Europejska konwencja krajobrazowa weszła w życie w roku 2004. Rada Europy.

¹² Guiding Principles for the Sustainable Spatial Development of the European continent [Wytyczne dotyczące zrównoważonego zagospodarowania przestrzennego kontynentu europejskiego], CEMAT, 2000.

Polityka w zakresie krajobrazu (Landscape policies)

Zgodnie z Europejską konwencją krajobrazową „polityka w zakresie krajobrazu znaczy wyrażenie przez właściwe organy publiczne ogólnych zasad, strategii i wytycznych, które pozwalają podejmować specjalne środki ukierunkowane na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazów”.

W ramach tej ogólnej nazwy można określić różne rodzaje polityki w zakresie krajobrazu:

- *w Europejskiej konwencji krajobrazowej zdefiniowano, że:*
  - *„ochrona krajobrazu znaczy działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych;*
  - *gospodarowanie krajobrazem znaczy działanie, z perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych;*
  - *planowanie krajobrazu znaczy skuteczne działanie perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów.”*
- *Główne Zasady wskazują na fakt, że polityka zagospodarowania przestrzennego może przyczynić się do ochrony, zagospodarowania i poprawy krajobrazu dzięki podjęciu stosownych działań, w szczególności dzięki lepszej organizacji interakcji między różnymi politykami sektoralnymi w odniesieniu do ich oddziaływania terytorialnego. Na osiągnięcie tego celu mogą mieć wpływ różne rodzaje działań, takie jak: uwzględnienie zagospodarowania krajobrazu w planowaniu przestrzennym, jak i w politykach sektoralnych, badanie i ogólna ocena krajobrazu, wdrażanie zintegrowanej polityki, uwzględnienie zagospodarowania i ochrony krajobrazu w programach międzynarodowych, we współpracy transgranicznej i transnarodowej, podnoszenie świadomości ludzi, organizacji prywatnych i władz terytorialnych w zakresie wartości krajobrazu, intensywniejsza integracja zagospodarowania krajobrazu w programach szkoleniowych.*

Planowanie przeznaczenia terenu, plan zagospodarowania przestrzennego (Land-use planning, zoning)

Planowanie przeznaczenia terenu to dziedzina polityki publicznej, obejmująca różne dyscypliny mające na celu uporządkowanie i uregulowanie efektywnego wykorzystania terenu¹³. Oznacza to naukowe, estetyczne i uporządkowane rozmieszczenia terenu, zasobów, obiektów i usług w celu zagwarantowania fizycznej, ekonomicznej, społecznej i środowiskowej wydajności, zdrowia i dobrobytu społeczności miejskich i wiejskich.

Plan zagospodarowania przestrzennego to ważny element planowania przeznaczenia terenu. Zazwyczaj obejmuje regulację typów działań, które będą dopuszczalne na poszczególnych działkach (takich jak przestrzeń otwarta, tereny zabudowy mieszkaniowej, tereny rolnicze, tereny zabudowy

---

¹³ Tamże.

usługowej lub przemysłowej), stopień zagęszczenia takiej działalności, powierzchnia dostępna pod budynki itp.

Obszar metropolitalny / Teren metropolitalny (Metropolitan region / Metropolitan area)

Obszar metropolitalny to system osadniczy składający się z dużego miasta (wraz z przedmieściami) oraz sąsiadującymi strefami oddziaływania, które mogą obejmować różne ośrodki miejskie¹⁴. Te przylegające strefy na ogół stanowią tzw. pas przedmieść. Otwarte przestrzenie przecinające te strefy również stanowią część obszaru metropolitalnego.

Teren metropolitalny jest na ogół uznawany za teren (w administracyjnym lub geograficznym znaczeniu) zdominowany przez znaczący obszar metropolitalny. Pod względem przestrzennym jego rozrost jest tym samym większy niż rozrost obszaru metropolitalnego, jednak w niektórych interpretacjach pojęcie obszaru metropolitalnego i terenu metropolitalnego mają zbliżone znaczenie.

Ryzyko naturalne / zagrożenie naturalne / klęska żywiołowa (Natural risk / Natural hazard / Natural disaster)

Wiele wydarzeń naturalnych stanowi zagrożenie dla okolicy zamieszkania, otoczenia architektonicznego i środowiska naturalnego, ponieważ zagrażają one życiu ludzki i zwierząt i mogą w miejscowościach spowodować poważne szkody. Z tego powodu osady ludzkie trzeba zabezpieczać w możliwie najwyższym stopniu przed zagrożeniami naturalnymi, stosując działania profilaktyczne.

Zgodnie z ich intensywnością, oddziaływaniem i wyrządzanymi szkodami te wydarzenia (bądź zagrożenia) naturalne można traktować jak klęski żywiołowe. Klęska żywiołowa jest tym samym konsekwencją połączenia zagrożenia naturalnego i działań człowieka¹⁵.

Do głównych zagrożeń naturalnych zaliczają się: lawiny, susza, trzęsienia ziemi, powodzie, osuwiska, wybuchy wulkanów, tsunami, trąby powietrzne, cyklony, pożary itp.

W ostatnich dziesięcioleciach mieliśmy do czynienia ze znaczącym wzrostem częstotliwości występowania klęsk żywiołowych oraz stopnia ich ciężkości i intensywności. Dostępne są znaczące możliwości w zakresie zmniejszania ryzyka dzięki zastosowaniu zapobiegania klęskom oraz staraniom mającym na celu migrację ludności, na przykład na podstawie nowoczesnej technologii prognozującej w odniesieniu do opracowywania systemów ostrzegawczych oraz ulepszonego użytkowania terenu, planowania osad ludzkich i lepszych praktyk budowlanych.

Planowanie partycypacyjne (Participatory planning)

Planowanie partycypacyjne to szczególna forma działań w ramach planowania, prowadzonych przez władze publiczne głównie na szczeblu lokalnym, co umożliwia obywatelom pełnienie w procesie planowania jakiejś funkcji.

Najpowszechniejszą formą zaangażowanego planowania są konsultacje społeczne w sprawie projektów przed ich oficjalnym zatwierdzeniem. Stosowane są także bardziej znaczące i kreatywne

---

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

formy udziału społeczeństwa, takie jak warsztaty, debaty publiczne itp. Internet odgrywa coraz większą rolę w zaangażowanym planowaniu, albo na potrzeby rozpowszechniania informacji na temat projektów dotyczących planowania, albo w kontekście systemów komunikacji interaktywnej.

Partnerstwo / współpraca (Partnership /co-operation)

W ciągu ostatnich dziesięcioleci zarządzanie polityką w zakresie zagospodarowania przestrzennego w dużej mierze się zmieniło, by być w stanie skuteczniej wyjść naprzeciw nowym wyzwaniom. Podczas gdy w przeszłości zarządzanie terytorialne miało charakter przede wszystkim hierarchiczny, w kontekście relacji odgórnych często wiele czynników prowadziło do przyjęcia podejścia bardziej elastycznego, w którym współpraca i partnerstwo odgrywają coraz większą rolę, w szczególności w następujących dziedzinach:

- relacje pionowe i poziome w administracji publicznej odpowiedzialnej zarówno za planowanie terytorialne, jak i polityki sektoralne, częściowo zastąpione przez relacje autorytarne i umożliwiające progresywną spójność polityki publicznej z celem wygenerowania wartości dodanej na rzecz spójności terytorialnej i zrównoważonego rozwoju;
- relacje między administracją publiczną a organami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie w celu wzmocnienia przywiązania społeczeństwa obywatelskiego do celów w ramach planowania przestrzennego, w celu harmonizacji polityki publicznej z decyzjami prywatnymi, w szczególności w dziedzinie inwestycji, oraz w celu załagodzenia potencjalnych konfliktów interesów.
- relacje między obszarami miejskimi a wiejskimi w celu wzmocnienia rozwoju obszarów wiejskich poprzez usługi świadczone przez podmioty miejskie w celu złagodzenia presji wywieranej przez obszary metropolitalne na otaczające je obszary wiejskie oraz w celu zapewnienia różnych funkcji relacji miejsko-wiejskich o zrównoważonym charakterze;
- relacje transgraniczne i transnarodowe mające na celu harmonizację polityki w zakresie rozwoju terytorialnego ponad granicami narodowymi.

Obszary peryferyjne (Peripheral regions)

Obszarami peryferyjnymi są obszary położone w dużej odległości od głównych ośrodków miejskich i gospodarczych, albo w obrębie państwa lub na kontynencie europejskim. Obszary peryferyjne na ogół mają mniejszy potencjał gospodarczy i niższą dostępność niż obszary położone bliżej takich ośrodków. W polityce w zakresie zagospodarowania regionalnego szczególną uwagę zwraca się na regiony peryferyjne.

Obszary podmiejskie (Peri-urban areas)

Obszary podmiejskie to obszary znajdujące się w fazie przejściowej z obszarów ściśle wiejskich do obszarów miejskich. Obszary te często stanowią bezpośrednie połączenie między obszarami miejskimi a wiejskimi i mogą ostatecznie przeobrazić się w obszary w pełni miejskie. Obszarami podmiejskimi są miejsca, w których ludzie stanowią kluczowy element: są to miejsca zamieszkałe przez ludzi.

Większość obszarów podmiejskich mieszczą się na granicy ustanowionych obszarów miejskich, ale mogą także tworzyć klastry zabudowy mieszkaniowej w ramach krajobrazów wiejskich. Obszary podmiejskie są najczęściej produktem procesu suburbanizacji lub niekontrolowanego rozwoju miast.

Zobacz też „Suburbanizacja / Rozrastanie się przedmieść”

Fizyczne planowanie przestrzenne (Physical planning)

Fizyczne planowanie przestrzenne jest mocno związane z planowaniem przeznaczenia terenu, urbanistyką, planowaniem transportu, planowaniem krajobrazu, planami budynków itp. Dotyczy działań mających bezpośredni wpływ na fizyczną strukturę i środowisko miast i ich otoczenie oraz ich programowanie (w przeciwieństwie do działań w ramach planowania gospodarczego lub planowania społecznego).

Policentryczna struktura przestrzenna / policentryczne zagospodarowanie przestrzenne (Polycentric spatial structure / Polycentric spatial development)

Policentryczna struktura przestrzenna związana jest z morfologią systemu osadniczego. Zakłada ona, że na różnych szczeblach hierarchii miejskiej istnieje bardzo wiele aglomeracji miejskich o zbliżonej wielkości w przeciwieństwie do sytuacji, w których pojedynczy ośrodek miejski dominuje na każdym poziomie i eliminuje nawet obecność poziomów pośrednich. Zasadę policentrycznej struktury przestrzennej i jej rozwoju można zastosować na różnych skalach geograficznych, począwszy od europejskiej i skończywszy na regionalnej.

Pojęcie policentrycznego zagospodarowania przestrzennego po raz pierwszy wprowadzono do debaty na temat polityki zagospodarowania przestrzennego w Europejskiej Perspektywy Rozwoju Przestrzennego (EPRP) i przyjęła się następnie w Głównych Zasadach. Uważa się, że policentryczność systemów osadniczych sprzyja zrównoważonemu rozwojowi terytorialnemu, jak i zmniejszeniu braku równowagi terytorialnej.

Istotnym aspektem policentryczności jest to, że ma ona zastosowanie w różnych skalach:

- *stosowana na szczeblu unijnym ma umożliwiać powstawanie alternatywnych stref globalnej integracji gospodarczej potencjalnie przeciwdziałającej polaryzacji efektów tzw. pentagonu Londyn-Paryż-Mediolan-Monachium-Hamburg;*
- *w skali pośredniej (na przykład w skali krajowej lub na obszarach transnarodowych), policentryczność prowadzi do powstania zrównoważonego systemu osadniczego przy jednoczesnym wzroście, z którego korzyści czerpie kilka obszarów metropolitalnych o różnej wielkości a nie tylko stolice krajów;*
- *na szczeblu regionalnym policentryczność ma zadbać o to, by ze wzrostu i rozwoju korzystały miasta średniej wielkości i mniejsze miasta, w celu utrzymania i podniesienia żywotności w większej liczbie obszarów wiejskich w danym regionie.*

Uchwała podjęta na konferencji CEMAT nr 1 (2006) w sprawie: „Rozwoju policentrycznego: promowanie konkurencyjności, podnoszenie spójności” wskazuje na fakt, iż policentryczność to pojęcie ogólne obejmujące wiele różnych pojęć. Aby móc sprzyjać rozwojowi policentryczności, polityka zagospodarowania przestrzennego powinna:

- *promować funkcjonalną komplementarność między szczeblami rządowymi;*
- *uwzględniać istnienie pokrywających się sieci;*
- *sprzyjać integracyjnej polityce międzysektoralnej i wieloskalowej;*
- *wzmacniać instytucjonalne budowanie potencjału;*
- *uwzględniać istnienie instrumentów „miękkich”, które mogą uwzględniać skuteczniejsze zastosowanie dostępnych zasobów infrastrukturalnych, organizacyjnych i ludzkich;*
- *być ukierunkowana na możliwości wzrostu, zrozumienie miast jako gospodarczej siły napędowej, kluczowej dla endogenicznego rozwoju regionalnego;*
- *promować struktury administracyjne i organizacyjne dopasowane do kompetencji do wspierania równego podziału i redystrybucji różnorodnych zasobów regionalnych, jak i do absorbowania obciążeń i negatywnego oddziaływania decyzji przestrzennych, często przekraczających lokalne granice administracyjne.*

Partnerstwo publiczno-prywatne(Public-private partnership)

Partnerstwo publiczno prywatne to formalna umowa (na ogół kontrakt), za pomocą którego organ publiczny (rząd, władze regionalne lub lokalne) oraz jeden lub kilka podmiotów prywatnych postanawia podjąć współpracę w celu budowania kapitału lub świadczenia usług.

Wyboru podmiotów prywatnych na ogół dokonuje się na podstawie konkursu ofert. Rola podmiotu publicznego polega na zagwarantowaniu, by w działalności takiej poszanowane były interesy publiczne. Do tego celu w kontrakcie szczegółowo przewidziane są zadania do wykonania przez podmioty prywatne w zakresie świadczonych usług, kapitału do zainwestowania, przestrzeganych norm bezpieczeństwa itp. Podmioty prywatne na ogół biorą udział we wnoszeniu kapitału lub świadczeniu usług. Istnieje wiele różnych form partnerstw publiczno-prywatnych (na przykład koncesje, projekt typu BOT itp.). W kontekście neoliberalnych systemów ekonomicznych, panujących w poprzednich dziesięcioleciach, w całej Europie powstało wiele partnerstw publiczno-prywatnych.

Usługi publiczne (Public services)

„Usługi publiczne” to ogólny termin oznaczający usługi świadczone (bezpośrednio lub pośrednio) przez władze publiczne na rzecz obywateli. Usługi publiczne świadczone są w wielu różnych dziedzinach, takich jak transport publiczny, dostarczanie i odbiór poczty, opieka zdrowotna, telekomunikacja itp.¹⁶

Zasady, na których bazują usługi publiczne, to zasada równości (równy dostęp do każdego) oraz rozsądne warunki dostępu (na większość usług publicznych przeznaczane są dotacje, ponieważ nie przynoszą one dochodów). W kontekście neoliberalnym, który rozwinął się w całej Europie w ostatnich dziesięcioleciach, wiele usług publicznych sprywatyzowano i częściowo lub w całości przekształcono w usługi prywatne, powodując wzrost cen i w mniejszym stopniu równe warunki

---

¹⁶ Tamże.

dostępu do terenu. Z takiego rozwoju sytuacji wynikała stała debata na ten temat. W terminologii unijnej usługami publicznymi są usługi świadczone w interesie ogółu.

Region (Region)

Pojęcie regionu jest wielowymiarowe i może odnosić się do:

- obszaru geograficznego, charakteryzującego się naturalną tożsamością i jednorodnością (na przykład region górski lub przybrzeżny);
- terenu o znaczącej tożsamości lub jednorodności ekonomicznej (na przykład przestrzeń spolaryzowana wokół obszaru metropolitalnego, obszar charakteryzujący się szczególnymi działaniami, takimi jak przemysł produkcyjny);
- jednostki polityczno-administracyjnej kierowanej przez mianowaną grupę regionalną lub zarządzaną przez przedstawicieli administracji centralnej;
- teren cechujących się szczególną tożsamością kulturową i historią (regionalny język i kultura itp.).

Zagospodarowanie regionalne / planowanie regionalne (Regional development / Regional planning)

Zagospodarowanie regionalne traktowane jest zarówno jako wzrost zamożności w regionie, jak i jako działania prowadzące do takiego rozwoju. Zagospodarowanie regionalne ma silną orientację ekonomiczną, mimo iż może dotyczyć także rozważań społecznych i kulturowych.

Planowanie regionalne to dziedzina planowania przeznaczenia terenu, zajmującego się organizacją infrastruktury, wzrostem liczby mieszkańców miejscowości oraz obszarami niezabudowanymi w skali regionu¹⁷. Planowanie regionalne na ogół ma wpływ na zagospodarowanie regionalne, ale może także pełnić dodatkowe funkcje, takie jak zrównoważony rozwój w rozumieniu środowiskowym. Planowanie regionalne na ogół rozumiane jest jako planowanie przestrzenne w skali regionalnej.

Gospodarowanie wodami w dorzeczu (River basin management)

Gospodarowanie wodami w dorzeczu dotyczy zarządzania zasobami wodnymi w dorzeczach rzek, w tym głównym nurtem rzeki, wszystkimi dopływami oraz wodami gruntowymi. Działania w ramach gospodarki wodnej obejmują zapobieganie powodziom, kontrolowanie działań mających wpływ na poziom i jakość zasobów wody (pobieranie wody, zanieczyszczenia punktowe i rozprzestrzenione) oraz wszystkie działania niezbędne do zachowania równowagi ekologicznej w zakresie systemu hydrologicznego dorzecza.

Obszary wiejskie / wieś (Rural area / Countryside)

Obszary wiejskie są obszarami o niskiej gęstości zaludnienia i bez znaczących dużych miast. Wieś wiąże się z pewnymi formami krajobrazu i rodzajami użytkowania gruntów, w przypadku których rolnictwo i obszary naturalne odgrywają istotną rolę.

---

¹⁷ Tamże.

Obszary wiejskie są w coraz bardziej zróżnicowane pod względem ich podstawy gospodarczej. Podczas gdy rolnictwo nadal pełni ważną funkcję na wielu obszarach wiejskich, to obecnie powstały inne źródła dochodu, takie jak agroturystyka, działalność produkcyjna na małą skalę, gospodarka mieszkaniowa (miejsce pobytu emerytów i rencistów), produkcja energii odnawialnej itp. Wiele obszarów wiejskich ma charakter wielofunkcyjny, a wiele z nich znajduje się pod wpływem ze strony obszarów metropolitalnych oraz dużych miast, co wynika z coraz lepszych możliwości transportowych i komunikacyjnych.

Zobacz także „Rozwój obszarów wiejskich”, „Ośrodek rozwoju obszarów wiejskich”.

Rozwój obszarów wiejskich (Rural development)

Rozwój obszarów wiejskich stanowi specyficzny aspekt rozwoju terytorialnego. Jego geneza wynika z faktu, iż społeczeństwo przemysłowe i miejskie, które panowało w Europie przez ponad stulecie, pozbawiło liczne obszary wiejskie tendencji wzrostowych i rozwoju, w szczególności na obszarach najbardziej oddalonych i peryferyjnych. Rozwój obszarów wiejskich stał się tym samym obszarem priorytetowym w ramach polityki zagospodarowania przestrzennego w większości państw europejskich.

Ostatnimi laty miała miejsce w Europie silna dywersyfikacja obszarów wiejskich, przy czym niektóre obszary wiejskie odnosiły znaczące korzyści z położenia w pobliżu dużych aglomeracji, inne z turystyki lub z osad dla emerytów i rencistów, podczas gdy wiele innych obszarów wiejskich nadal zmagają się z ograniczeniami wynikającymi z odległej lokalizacji i marginalizacji prowadzącej do emigracji ludności. Wynika to z faktu, iż zadania związane z rozwojem obszarów wiejskich są raczej zróżnicowane i w dużej mierze zależą od kontekstu i położenia przedmiotowych obszarów wiejskich. Obejmują one działania takie jak poprawa dostępności warunków życiowych, środowiska, ochrony krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa kulturowego i naturalnego, promowania turystyki zrównoważonej, zachęcanie małych i średnich przedsiębiorstw oraz dużych wsi do działania w charakterze dostawcy usług dla obszarów z nimi sąsiadujących, promowania wysokiej jakości produktów rolnych, leśniczych i rękodzieła, przy jednoczesnym stosowaniu praktyk produkcyjnych przyjaznych dla środowiska.

Biegun rozwoju obszarów wiejskich (Rural development pole)

Rozwój obszarów wiejskich dotyczy obszarów zaludnionych, w dużym stopniu wiejskich, na których zmiany społeczne, gospodarcze i terytorialne prowadzone są w ramach zintegrowanego i planu przyszłego rozwoju. Biegun rozwoju obszarów wiejskich to nie aglomeracja, lecz teren wiejski jako całość, w którego skład wchodzić może jedno lub kilka mniejszych miast.

W planie rozwoju obszarów wiejskich określone są cele wyników w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej. Określone są w nim także wytyczne rozwoju, zasoby ludzkie i rzeczowe potrzebne do osiągnięcia zamierzonych wyników. Społeczeństwo obywatelskie oraz aktorzy prywatni i publiczni muszą być partnerami w ramach jego opracowywania i oceny¹⁸.

---

¹⁸ Definicja zaproponowana przez międzynarodowe stowarzyszenie Rurality-Environment-Development (RED).

Zagospodarowanie przestrzenne, Polityka zagospodarowania przestrzennego (Spatial development, Spatial development Policy)

Zagospodarowanie przestrzenne dotyczy ewolucji obszarów we wszystkich ich wymiarach (gospodarczym, społecznym, środowiskowym, fizycznym).

Obserwacja zagospodarowania przestrzennego (na przykład w kontekście programu ESPON), realizacja analiz kierunków rozwoju zagospodarowania przestrzennego oraz prognozy w zakresie zagospodarowania przestrzennego to działania niezbędne do przygotowania polityki zagospodarowania przestrzennego.

„Polityka zagospodarowania przestrzennego” to raczej niedawno stworzone pojęcie, powstałe w latach dziewięćdziesiątych (kiedy to przyjęto EPRP i Główne Zasady), co oznacza politykę sprzyjającą zagospodarowaniu przestrzennemu według ogólnych zasad. Różne rodzaje polityki publicznej (sektoralne i niesektoralna) należy połączyć w celu spełnienia tych ogólnych zasad, opisanych w Głównych Zasadach i w EPRP.

Zobacz także „Rozwój terytorialny”, „Zrównoważone zagospodarowanie przestrzenne”.

Projekty dotyczące zagospodarowania przestrzennego (Spatial development projects)

Projekty dotyczące zagospodarowania przestrzennego to projekty tworzone i kontrolowane przez organy publiczne, mające pozytywny wpływ na rozwój terytorialny w różnych skalach. Projekty dotyczące zagospodarowania przestrzennego mogą obejmować prace infrastrukturalne, promocję i rozwój gospodarczy określonych obszarów, działania związane z rekultywacją obszarów miejskich i renaturalizacją zniszczonych ekosystemów.

Ogólnie rzecz biorąc, projekty dotyczące zagospodarowania przestrzennego stanowią element bardziej kompleksowych strategii zagospodarowania przestrzennego. Podczas gdy niektóre projekty dotyczące zagospodarowania przestrzennego są projektami o charakterze odgórnym i zaangażowane w nie są przede wszystkim władze publiczne, inne są projektami o charakterze oddolnym i mogą one w dużym stopniu dotyczyć społeczeństwa obywatelskiego, jak i interesów prywatnych (takich jak partnerstwo publiczno-prywatne).

Planowanie przestrzenne (Spatial planning)

Planowanie przestrzenne związane jest z metodami stosowanymi przez sektor publiczny w celu kształtowania rozmieszczenia ludności i działań w różnych skalach¹⁹, jak i lokalizacji różnego rodzaju infrastruktury oraz obszarów rekreacyjnych i przyrodniczych.

Działania w ramach planowania przestrzennego prowadzone są na różnych szczeblach administracyjnych bądź rządowych (lokalnym, regionalnym, państwowym), natomiast działania w ramach współpracy w tej dziedzinie realizowane są również w kontekście transgranicznym, transnarodowym i europejskim.

---

¹⁹ Porównaj hasło w Wolnej Encyklopedii Wikipedia.

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko (Strategic environmental impact assessment)

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko nie dotyczy potencjalnego oddziaływania poszczególnych projektów (tak jak ma to miejsce w przypadku OOS), lecz potencjalnego oddziaływania na środowisko określonych planów i programów.

W dyrektywie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (ustawodawstwo unijne), przyjętej w roku 2001, zadbano o to, by konsekwencje dla środowiska wynikające z określonych planów i programów określano i poddawano ocenie w trakcie ich przygotowywania, przed ich przyjęciem. Władze publiczne i organy zajmujące się środowiskiem mogą przedkładać swoje opinie, a w procesie planowania uwzględniane są wszystkie wyniki. Po przyjęciu planu bądź programu o decyzji i sposobie jej podjęcia informowana jest opinia publiczna. W razie potencjalnego znaczącego oddziaływania transgranicznego państwa członkowskie, których ono dotyczy, oraz ich opinia publiczna są informowane i mają możliwość przedłożenia swoich uwag, które uwzględniane są w krajowym procesie decyzyjnym. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko ma na celu zapewnienie bardziej przejrzystego procesu planowania dzięki zaangażowaniu opinii publicznej i uwzględnieniu kwestii środowiskowych, a tym samym osiągnięcie celu dotyczącego zrównoważonego rozwoju.

Suburbanizacja (Suburbanisation)

Suburbanizacja to proces związany z rozwojem przedmieść wokół dużych miast i obszarów metropolitalnych. Proces suburbanizacji powstaje w wyniku rozrostu (wzrostu liczby ludności) oraz wewnętrznej restrukturyzacji miast.

Wielu mieszkańców większych miast już nie mieszka i nie pracuje na tym samym obszarze miejskim, postanawiając natomiast żyć na przedmieściach i dojeżdżać do innych obszarów. Przedmieścia to zamieszkałe dzielnice znajdujące się na zewnętrznej granicy miasta lub poza jego oficjalnymi granicami, lub nawet zewnętrzne części konurbacji. Proces suburbanizacji często utożsamiany jest z niekontrolowanym rozwojem miast, w szczególności jeśli chodzi o coraz większe problemy z ruchem ulicznym i niszczenie naturalnych krajobrazów i zasobów²⁰.

Zobacz też „Niekontrolowany rozwój miast”.

Zrównoważone zagospodarowanie przestrzenne (Sustainable spatial development)

Pojęcie zrównoważonego zagospodarowania przestrzennego należy do podstawowych założeń Głównych Zasad. Zrównoważony rozwój związany jest z podejściem długookresowym: korzyści płynące z polityki zagospodarowania przestrzennego powinny mieć charakter długoterminowy i nie powinny być zagrożone przeoczeniem ważnych powiązań między politykami publicznymi czy też obszarami działania. W Głównych Zasadach określono cztery wymiary zrównoważonego rozwoju terytorialnego: zrównoważony rozwój ekonomiczny, społeczny, środowiskowy i kulturowy.

---

²⁰ Tamże.

Podczas gdy wiele procesów podważa zrównoważony rozwój naszej wspólnej przyszłości europejskiej, polityka mająca na celu zrównoważone zagospodarowanie przestrzenne musi realizować wiele różnych zadań, takich jak zmniejszanie różnic, wspieranie zrównoważonego rozwoju policentrycznego, podejmowanie działań w kierunku rewitalizacji zanikających miejscowości, podnoszenie wydajności transportu i sieci energetycznych, zapobieganie potencjalnym szkodom wynikającym z zagrożeń naturalnych i ich zmniejszanie, ochrona środowiska naturalnego i zabudowanego oraz ich poprawa, sprzyjanie praktykom przyjaznym dla środowiska w rolnictwie i leśnictwie, osiągnięcie równowagi między zachowaniem istniejącego dziedzictwa kulturowego, przyciąganiem nowych inwestycji a wspieraniem istniejącej społeczności mieszkającej i pracującej na obszarach miejskich i wiejskich oraz zwiększanie udziału w podejściach dotyczących zagospodarowania przestrzennego²¹.

Zobacz także „Zagospodarowanie przestrzenne”, „Kompleksowe podejście do zagospodarowania przestrzennego”.

Ocena skutków w kontekście zrównoważonego rozwoju (Sustainability assessment)

Decyzja o wysokim udziale kosztów oraz obciążenia produktów i procesów aspektami środowiskowymi podejmowana jest na wczesnych etapach projektowania, co często powoduje oddziaływanie na 20 lub więcej lat. Ocena skutków w kontekście zrównoważonego rozwoju to metoda opracowana w celu wsparcia przedsięwzięć, tak by wytwarzały produkty i świadczyły usługi w sposób bardziej zrównoważony.

Ocena okresu eksploatacji produktów ma na celu lepsze zrozumienie ich społecznego, ekonomicznego i środowiskowego oddziaływania. Oceny skutków w kontekście zrównoważonego rozwoju przeprowadzane są także w szerszej perspektywie. Na przykład Unia Europejska przeprowadza oceny skutków w kontekście zrównoważonego rozwoju podczas negocjacji w sprawie jej większych wielostronnych i dwustronnych porozumień handlowych²². Różne rodzaje polityki, w tym również partnerstwa publiczno-prywatne, można poddać podobnym procedurom, mogącym potencjalnie określić ich długookresowe oddziaływanie ekonomiczne, społeczne i środowiskowe.

Ryzyko technologiczne / Zagrożenie technologiczne (Technological risk / Technological hazard)

Ryzyko technologiczne siłą rzeczy związane jest z działalnością człowieka w dziedzinie produkcji i wytwarzania energii, transportu, budowli, prac publicznych itp. Za duże ryzyko technologiczne uznaje się ryzyko wynikające działalności w sektorze przemysłowym, jądrowym, górnictwie i działaniach podziemnych lub zagrożeń wynikających z transportu materiałów niebezpiecznych (drogą lądową, rzeczną lub morską) czy też ryzyko pęknięcia zapory.

Zapobieganie ryzyku technologicznemu, mające na celu ograniczenie występowania zagrożeń technologicznych, jak też ich potencjalnego oddziaływania, przewidziane jest w odpowiednich

---

²¹ Deklaracja Lublańska w sprawie terytorialnego wymiaru zrównoważonego rozwoju CEMAT, 2003.

²² Zobacz komunikat Komisji Europejskiej w sprawie oceny skutków w kontekście zrównoważonego rozwoju, 2002.

przepisach krajowych. Mogą one obejmować działania dotyczące polityki zagospodarowania przestrzennego, w szczególności pod względem polityki w zakresie przeznaczenia terenu.

Biegun technologiczny / Centrum technologii / Park technologii / Park nauki (Technopole / Technology centre / Technology park / Science park)

Biegun technologiczny (zwany także centrum technologii, parkiem technologii i parkiem nauki) dotyczy obszaru, na którym skupione jest wiele prywatnych i publicznych działań związanych z badaniami i rozwojem, rozwojem technologicznym, transferem technologii, naukowym wykształceniem wyższym, działaniami produkcyjnymi i usługowymi o wysokim stopniu zaawansowania technologicznego itp. W wielu przypadkach bieguny technologiczne obejmują jeden lub kilka specjalistycznych klastrów przedsiębiorstw o wysokim stopniu zaawansowania technologicznego, inkubatorów dla nowo zakładanych przedsiębiorstw, ośrodków biznesu i innowacji, klastrów konsultacyjnych.

Do zasad funkcjonowania biegunów technologicznych należy rozwój synergii między różnymi interesariuszami obecnymi w danej lokalizacji (przedsiębiorstwami, działaniami B+R, nowo powstałe przedsiębiorstwa, usługi itp.), wybór działań, które mają się w takim miejscu znaleźć (eliminowanie na przykład magazynów lub działań powodujących zanieczyszczenia przemysłowe), promowanie i wspieranie władz publicznych (przyspieszanie nabywania i zagospodarowywanie gruntów, wspieranie badań i działań edukacyjnych itp.) i wreszcie dostępność doskonałego miejsca pracy, które jest ważne dla wizerunku przedsiębiorstwa i organizacji obecnych w takiej lokalizacji.

Spójność terytorialna (Territorial cohesion)

Pojęcie spójności terytorialnej to nadrzędny założenie zagospodarowania przestrzennego w ramach Głównych Zasad i EPRP. Mimo iż uwzględnione jest ono w oficjalnych dokumentach najwyższego szczebla, pojęcie spójności terytorialnej do tej pory nie zostało oficjalnie zdefiniowane. Na ogół uznawane jest za uzupełnienie założeń spójności gospodarczej i społecznej i ma na celu promowanie harmonijnego i homogenicznego rozwoju całego terenu. Panuje powszechna zgoda co do tego, że spójność terytorialna to pojęcie wielowymiarowe, na które składają się przynajmniej trzy niżej przedstawione podstawowe części²³:

- jakość terytorialna: jakość miejsca zamieszkania i miejsca pracy; porównywalny poziom życia na całym terenie; dostęp na zbliżonym poziomie do usług świadczonych w interesie ogólnym oraz do wiedzy;
- wydajność terytorialna: efektywne użytkowanie zasobów energetycznych, gruntów i zasobów naturalnych; konkurencyjność tkanki gospodarczej i atrakcyjność obszaru; dostępność wewnętrzna i zewnętrzna; zdolność oporu wobec destrukcyjnych sił związanych z procesem globalizacji; integracja terytorialna i współpraca między regionami;

---

²³ Roberto Camagni: „The rationale for territorial cohesion and the place of territorial development policies in the European model of society” [Przesłanka dla spójności terytorialnej oraz miejsce realizowania polityki zagospodarowania przestrzennego w europejskim modelu społeczeństwa]. Dokument przedstawiony na seminarium wiedeńskim pod tytułem „Territorial cohesion and the European model of society” (Spójność terytorialna i europejski model społeczeństwa), lipiec 2005.

- tożsamość terytorialna: obecność „kapitału społecznego”, zdolność opracowania wspólnej wizji przyszłości; lokalna wiedza i specyficzność; produktywne „zawody” i przewaga konkurencyjna każdego z obszarów.

Współpraca terytorialna (Territorial co-operation)

Współpraca terytorialna rozumiana jest jako opracowywanie wspólnych działań związanych z polityką zagospodarowania terytorialnego w przypadku obszarów należących do różnych jurysdykcji administracyjnych. Współpraca terytorialna jest szczególnie ważna wzdłuż granic krajowych, lecz istotna jest także między jednostkami administracyjnymi w ramach jednego państwa. Współpraca terytorialna ma na celu przyspieszenie integracji terytorialnej oraz promowanie bardziej konkurencyjnych i zrównoważonych form rozwoju terytorialnego niż by to miało miejsce w przypadku polityki indywidualnego, podzielonego na segmenty zagospodarowania terytorialnego pozbawionej współpracy. Współpraca terytorialna napędzana jest przez władze publiczne różnych szczebli, lecz może się to wiązać z innymi rodzajami interesariuszy (organizacjami pozarządowymi, sektorem prywatnym, społeczeństwem obywatelskim).

Zobacz także „Współpraca transgraniczna, transnarodowa, międzyregionalna”.

Rozwój terytorialny (Territorial development)

Rozwój terytorialny rozumiany jest jako proces, za pomocą którego geografia terenów zamieszkałych przez społeczności ludzkie jest stopniowo przeobrażana. Obejmuje on elementy fizyczne (infrastrukturę, krajobrazy, pejzaże miejskie itp.), lecz również strukturę terytorialną i wzorzec osadniczy, tj. geograficzne rozłożenie ludności i działań ludzkich, w szczególności rozmiar miast i relacje między nimi.

Rozwój terytorialny to pojęcie kompleksowe, stosowane także jako jedno z założeń polityki publicznej („polityki zagospodarowania przestrzennego”). Ten kompleksowy charakter wynika z faktu, iż ma on na celu nie tylko wzrost gospodarczy w danych regionach, ale również zrównoważony rozwój ich aspektów ekonomicznych, społecznych, środowiskowych i kulturowych. Rozwój terytorialny ma tym samym wymiar wysoce jakościowy, wymagający znaczącej ilości spójności w opracowywaniu i wdrażaniu polityki publicznej.

W dużej mierze odzwierciedlony jest tu obecny kontekst europejski, cechujący się niskimi stopami wzrostu i brakiem równowagi regionalnej. Podczas gdy w okresie dużego wzrostu z dziesięcioleci powojennych do głównych zadań polityki publicznej w zakresie terytorium należało kierowanie procesem wzrostu za pomocą regulowania przeznaczeniem gruntów, zapewnienie infrastruktury przedzielanie zachęt mających na celu przyciągnięcie inwestycji (zbliżone pojęcia w ramach polityki obejmowały „planowanie terytorialne”, „aménagement du territoire”, „Raumordnung”, „Ordenacion del territorio” itp.), zagospodarowanie terenu stało się ogólnym priorytetem, mającym na celu zapewnienie zatrudnienia i usług oraz zmniejszenie braku równowagi terytorialnej.

Zarządzanie terytorialne (Territorial governance)

Zarządzanie terytorialne to pojęcie globalne opisujące, w jaki sposób stosowane są strategie polityczne dotyczące zagospodarowania przestrzennego, rozpatrując je wspólnie. Zarządzanie terytorialne oceniane jest względem jego wpływu na osiągnięcie celów działań politycznych w zakresie

zagospodarowania przestrzennego. Jest to wynik jakości wielopoziomowych i międzysektorowych stosunków w dziedzinie polityki publicznej. Dotyczy to współpracy poziomej i pionowej w zakresie kształtowania i wdrażania tych działań politycznych. Szczególne znaczenie w tym względzie ma zasada subsydiarności i zasada wzajemności, które popierane są w Głównych Zasadach.

„Zarządzanie można rozumieć jako powstawanie i wdrażanie innowacyjnych, wspólnych form planowania i zarządzania dynamiką społeczno-przestrzenną. Na swym najprostszym poziomie zarządzanie terytorialne można tym samym rozumieć jako zakorzenienie kulturowe i praktyczne zastosowanie ogólnych zasad polityki w zakresie zarządzania i zagospodarowania przestrzennego... logiczne cele zarządzania terytorialnego mające na celu zarządzanie dynamiką terytorialną poprzez wskazywanie konsekwencji przestrzennych różnych działań politycznych zaplanowanych przez aktorów sektora publicznego i prywatnego. Ma to na celu wynegocjowanie wspólnie uzgodnionych celów oraz ram wspólnego zakresu odpowiedzialności przy użyciu strategii i polityki w zakresie zagospodarowania przestrzennego”²⁴.

Podnoszenie jakości zarządzania terytorialnego często wymaga wzmocnienia roli władz regionalnych i lokalnych, dbających o spójność i poprawę wydajności publicznych działań politycznych stosowanych na danym terenie.

Potencjał terytorialny (Territorial potential)

Uznaje się, że każdy obszar ma określony potencjał (lub kapitał), który różni się od innych obszarów i warunkowany jest przez szereg czynników, do których zaliczać się może geograficzna lokalizacja obszaru, jego rozmiar, wkład w postaci czynników produkcji i infrastruktury, klimat, zasoby naturalne, jakość życia i środowisko czy też gospodarki aglomeracji zapewnione przez wchodzące w jej skład miasta, inkubator biznesu, obszary przemysłowe bądź inne sieci biznesowe obniżające koszty transakcji. Pozostałe elementy mają charakter społeczny i kulturowy i obejmują czynniki takie jak tradycje, zrozumienie, zasady nieformalne umożliwiające współpracę między podmiotami gospodarczymi w warunkach niepewności, solidarność, wzajemna pomoc. Pojęcie potencjału terytorialnego dotyczy także wymiaru bardziej niematerialnego, związanego z wynikiem połączenia instytucji, zasad, praktyk, aktorów takich jak producenci, naukowcy i decydenci polityczni umożliwiający pewien stopień kreatywności i innowacyjności²⁵.

Pojęcie potencjału (lub kapitału) terytorialnego stanowi podstawę teorii i strategii wzrostu endogenicznego, opracowanych i stosowanych od lat siedemdziesiątych jako odpowiedź na niestabilność lub negatywny wpływ czynników egzogenicznych powodujących bezrobocie, zamykanie lub przenoszenie działalności gospodarczej. Ostatnimi laty pojęcie potencjału terytorialnego ponownie jest aktualne ze względu na rosnącą konkurencję międzynarodową i międzyregionalną w kontekście integracji europejskiej i przyspieszającej globalizacji.

---

²⁴ Uchwała z konferencji CEMAT nr 2 (2006) w sprawie zarządzania terytorialnego: upodmiotowienie poprzez usprawnioną koordynację.

²⁵ OECD Territorial Outlook 2001, str. 15.

Ocena oddziaływania terytorialnego (Territorial impact assessment)

Ocena oddziaływania terytorialnego to metoda mająca na celu określenie potencjalnego wpływu ze strony wszystkich rodzajów polityki publicznej, dotyczących zagospodarowania przestrzennego, działań i projektów na dany teren, w szczególności na zrównoważony rozwój terytorialny i spójność. W tym względzie identyfikowane rodzaje oddziaływania terytorialne mogą mieć charakter gospodarczy, społeczny, środowiskowy i kulturowy. Mogą one być związane ze zmianami w zakresie dostępności, bioróżnorodności, preferencji lokalnych, regionalnych/lokalnych możliwości zatrudnienia, jakości życia itp.

Oceny oddziaływania terytorialnego są potrzebne, ponieważ wiele rodzajów polityki/projektów sektoralnych ma wpływ na ewolucję danego terenu, niekoniecznie mając przy tym wpływ na realizację celów polityki w zakresie zagospodarowania przestrzennego.

Oceny oddziaływania terytorialnego ex-post ilustrują, w jaki sposób działania polityczne podejmowane w przeszłości wpłynęły na ewolucję danego terenu i jakie lekcje można z tego wynieść. Są one przydatne do celów podnoszenia świadomości, jak i do poprawy metod oceny.

Oceny oddziaływania terytorialnego ex-ante są konieczne do prognozowania potencjalnego wpływu przyszłej polityki, a tym samym do ułatwiania wyboru między różnymi potencjalnymi wariantami polityki.

Ze względu na liczne potencjalne rozważane ingerencje metoda oceny oddziaływania terytorialnego ma charakter złożony. Dlatego też nadal jest w trakcie opracowywania i wprowadzania udoskonaleń.

Planowanie obszarów miejskich i wiejskich (Town and country planning)

Wyrażenie „planowanie obszarów miejskich i wiejskich” pochodzi z Wielkiej Brytanii (ustawa o planowaniu obszarów miejskich i wiejskich z 1947 r., przyjęta bezpośrednio w okresie powojennym w odpowiedzi na industrializację i urbanizację), było ono stosowane w dużej mierze na całym kontynencie europejskim i dotyczy sektora polityki publicznej, obejmującego różne działania, takie jak planowanie przeznaczenia gruntów, urbanistyka, planowanie krajobrazu, rewitalizacja miast, planowanie transportu, budowa obiektów i zakładów usług komunalnych itp. Globalnym celem planowania obszarów miejskich i wiejskich jest zachowanie równowagi między rozwojem gospodarczym, systemem świadczeń społecznych a jakością środowiska.

Obszary miejskie (Urban area)

Obszarem miejskim jest obszar fizycznie stanowiący część miasta i charakteryzujący się znaczącym udziałem powierzchni zabudowanej, dużą gęstością zaludnienia i dużymi możliwościami zatrudnienia oraz znaczącej ilości środków transportu i innych rodzajów infrastruktury (w przeciwieństwie do obszarów wiejskich). Do obszarów miejskich mogą zaliczać się także obszary niezabudowane, obszary zielone wykorzystywane przez mieszkańców miast przeważnie do celów rekreacyjnych.

Zobacz także „Urbanizacja”, „Rozwój obszarów miejskich”, „Obszary wiejskie”.

Urbanizacja (Urbanisation)

Urbanizacja to długookresowy proces charakteryzujący zarówno rosnący udział ludności zamieszkałej w miastach, jak i powiększanie się obszarów miejskich.

W Europie proces urbanizacji rozpoczął się wraz z początkiem rewolucji przemysłowej w XVIII w. i od tamtej pory rozprzestrzenił się na całym kontynencie w ciągu kolejnych dwóch stuleci w sposób heterogeniczny. Proces ten obejmuje różne fazy (urbanizacja, deurbanizacja lub kontrurbanizacja, ponowna urbanizacja), które dotarły do różnych krajów europejskich w różnym czasie w zależności od sytuacji geograficznej i historycznej. Stopień urbanizacji to udział całkowitej liczby ludności danego kraju (lub regionu) żyjącej w miastach. Stopień urbanizacji ukazuje wzrost udziału ludności żyjącej w miastach w danym okresie²⁶. Proces urbanizacji danego regionu ma zasadniczy wpływ na jego gospodarkę i ekologię. Istnieją różne postaci (lub wzorce) urbanizacji lub koncentracji działań ludzkich, osad i rodzajów infrastruktury społecznej (osady monocentryczne, policentryczne, miasta o zwartej zabudowie, przedmieścia itp.).

Rozwój obszarów miejskich (Urban development)

Tak jak w przypadku zagospodarowania przestrzennego również rozwój obszarów miejskich rozumiany jest jako ewolucja określonego obszaru (miejskiego) lub jako różne działania mające wpływ na taki obszar. Sprzyjanie rozwojowi obszarów miejskich oznacza działanie w kierunku poprawy różnych rodzajów potencjału gospodarczego, społecznego, środowiskowego i kulturowego miast i obszarów miejskich.

Wiąże się to z szerokim zakresem publicznych działań politycznych opierających się na wiedzy multidyscyplinarnej. Zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego poprzez działania dopuszczające uczestnictwo i partnerstwa również ma kluczowe znaczenie w rozwiązywaniu złożonych problemów związanych z rozwojem obszarów miejskich. Ostatnimi laty cele w ramach zrównoważonego rozwoju i wspierania włączenia społecznego oraz spójność społeczna stały się aktualne w ramach strategii rozwoju obszarów miejskich.

Urbanistyka (Urban design)

Urbanistyka to tradycyjna dyscyplina w ramach planowania przestrzennego miast, która była szczególnie modna w czasach, kiedy planowanie przestrzenne miast zasadniczo wyrażało się w projektach architektoniczno-budowlanych. Z urbanistyki korzystano także w planowaniu nowych miast i obejmowała rozkład całości miast. Ostatnimi czasy swoją uwagę kieruje na planowanie przestrzeni publicznej, w tym całości przestrzeni swobodnie na co dzień użytkowanych przez ogół społeczeństwa, w szczególności ulic i parków²⁷.

Projektowanie, budowa i zarządzanie przestrzenią publiczną wymaga interdyscyplinarnego wkładu (inżynieria, ekologia, lokalna historia, planowanie transportu, architektura itp.), jak i konsultacji i negocjacji z wieloma różnymi szczeblami i interesariuszami.

Ekosystem miejski (Urban ecosystem)

Ekosystem miejski to wspólnota roślin, zwierząt i ludzi, żyjących razem w środowisku miejskim. Mimo iż jest to obszar fizycznie zdominowany przez konstrukcje budowane, takie jak budynki, drogi, systemy kanalizacyjne i linie energetyczne, to zawiera on również mieszaninę obszarów zielonych

---

²⁶ Porównaj hasło w Wolnej Encyklopedii Wikipedia.

²⁷ Tamże.

(parków, ogródków, roślin ulicznych, zielonych szlaków, strumieni miejskich, zabudowy usługowej oraz niezabudowanych działek), które stanowią żywe serce ekosystemu miejskiego.

Mimo iż elementy te wydają się czasem odizolowane i podzielone, to razem funkcjonują jako jeden organizm. Ekosystemy miejskie są na ogół systemami mocno zaburzonymi, poddawanyymi gwałtownym zmianom w zakresie gleby i roślinności oraz temperatury i dostępności wody. Rośliny w ekosystemach miejskich różnią się także od roślin z ekosystemów naturalnych. Nawet w miejskich strefach naturalnych i półnaturalnych takich jak parki roślinność często jest w dużej mierze modyfikowana przy użyciu wielu nierodzimych i inwazyjnych gatunków. Niezmiernie ważną kwestią w przypadku ekosystemów miejskich jest ich zdolność generowania zdrowego środowiska, zarówno dla ekosystemów naturalnych, jak i dla mieszkańców. Ekologia obszarów miejskich, stosunkowo nowa dyscyplina, zajmuje się badaniami i monitorowaniem ekosystemów miejskich (czynników umożliwiających przetrwanie roślinom w miejscach zabudowanych, wpływu modeli zagospodarowania obszarów miejskich na warunki środowiskowe) i podejmuje próbę kształtowania warunków dla zdrowszych i lepiej zarządzanych społeczności²⁸.

Zarządzanie obszarami miejskimi (Urban management)

W ogólnym kontekście polityki zagospodarowania przestrzennego zarządzanie obszarami miejskimi obejmuje zestaw polityk publicznych opracowanych i stosowanych na szczeblu lokalnym lub metropolitalnym, uwzględniających szerokie spektrum zagadnień z dziedziny planowania przeznaczenia terenu, transportu, mieszkalnictwa, rewitalizacji miast i restrukturyzacji terenów porzuconych i zdegradowanych, ochrony środowiska, gospodarki odpadami, zaopatrzenia w energię i wodę, świadczenie usług i budowa obiektów, rozwój gospodarczy, spójność i integracja społeczna, ochrona i doskonalenie dziedzictwa kulturowego, promocja rozwój kultury itp.

Duże wyzwania dla obszarów miejskich w Europie w coraz większym stopniu stanowią złożone wzajemne powiązanie między ubóstwem, niskimi dochodami, bezrobociem, słabym wykształceniem i poziomem kwalifikacji, mieszkalnictwem poniżej odpowiedniego poziomu, niewłaściwą tkanką miejską i obiektami, postępującym niekontrolowanym rozwojem miast itp.²⁹ Miasta muszą także sprzyjać konkurencyjności i promować swój wizerunek, aby rozwijać funkcje o wysokiej ekonomicznej wartości dodanej oraz by przyciągać inwestycje. Szczególnym zadaniem w ramach zarządzania obszarami miejskimi jest rewitalizacja obszarów wewnątrz miast oraz problematycznych obszarów podmiejskich, uwzględniająca przy tym nie tylko cechy fizyczne i środowiskowe, lecz także zasoby ekonomiczne i społeczne mieszkańców oraz ich integrację społeczno-kulturową. Podejścia uwzględniające zapewnienie mieszkań i poprawę w ramach bardziej zintegrowanych, ukierunkowanych terytorialnie programów uwzględniających uczestnictwo stanowią kluczowe elementy polityki zarządzania obszarami miejskimi.

---

²⁸ Porównaj profil ekosystemów miejskich [Urban Ecosystems]. Earth on Edge. Bill Moyers Report.

²⁹ Podstawa deklaracji lublańskiej. CEMAT. 2003, Rada Europy, 13. Europejska Konferencja Ministrów Odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne/Przestrzenne (CEMAT), Lublana (Słowenia), 16-17 września 2003 r: *Procedury*, Rada Europy, seria Planowanie przestrzennie i planowanie krajobrazu w Europie [Proceedings, Council of Europe Series European Spatial Planning and Landscape], 2005, nr 71 oraz *Dokumenty z konferencji*, „” [Territory and landscape Series], 2005, No 1.

Planowanie przestrzenne miast (Urban planning)

Planowanie przestrzenne miast to dziedzina w ramach planowania zajmująca się fizycznym, społecznym, gospodarczym i środowiskowym zagospodarowaniem terenów metropolitalnych, gmin i dzielnic³⁰. Wyrażenie „planowanie przestrzenne miast” polega na opracowywaniu planów zabudowy i przeznaczenia gruntów oraz przepisów w zakresie lokalnej zabudowy i ochrony środowiska.

W przeszłości (w XIX w.) na planowanie przestrzenne miast wpływ miały nowo powstałe dyscypliny architektoniczne i konstrukcyjno-budowlane, które zaczęły kształtować podejścia racjonalne i stylistyczne mające na celu rozwiązywanie problemów miast poprzez projektowanie fizyczne. W XX w. dyscyplinę planowania przestrzennego miast poszerzono o planowanie rozwoju gospodarczego, społeczne planowanie społeczności oraz planowanie środowiskowe.

Rewitalizacja miast / Regeneracja obszarów miejskich / Rekultywacja obszarów miejskich / Modernizacja obszarów miejskich (Urban renewal / Urban regeneration / Urban revitalisation / Urban rehabilitation / Urban restoration)

Miasta napotykają problemy starzenia się ich tkanki i obszarów zabudowanych oraz zmian w ich funkcjach gospodarczych i społecznych charakterystykach ich ludności. Do utrzymania harmonijnego, żywego środowiska niezbędna jest prężna gospodarka i zrównoważona struktura społeczna, liczne działania publiczne (a czasem publiczno-prywatne). Trzeba tu rozróżnić następujące elementy:

- **rewitalizacja miast** mająca na celu zastąpienie ubogich i porzuconych obszarów miejskich za pomocą prowadzonych na dużą skalę projektów w zakresie mieszkalnictwa, usług, systemów transportowych, obszarów rekreacyjnych itp. Czasem koszt rewitalizacji miast na potrzeby żyjących społeczności jest wysoki i tego typu działania są obecnie przeprowadzane rzadziej niż kilka dekad temu;
- **regeneracja i rewitalizacja obszarów miejskich** mająca na celu przekształcenie przestarzałej infrastruktury społeczno-ekonomicznej niektórych obszarów miejskich w bardziej zrównoważoną infrastrukturę społeczno-ekonomiczną poprzez przyciąganie nowych działań i firm, modernizację tkanki miejskiej, poprawę środowiska miejskiego oraz dywersyfikację struktury społecznej;
- **rekultywacja i modernizacja obszarów miejskich** mające na celu przede wszystkim regenerację i zachowanie dziedzictwa architektonicznego i środowiska miejskiego, w tym ekosystemów. Poza renowacją zabytków i pejzaży miejskich działania takie obejmują także modernizację i unowocześnianie instalacji technicznych oraz poszanowanie norm i standardów w zakresie ochrony środowiska i bezpieczeństwa.

Partnerstwa miejsko-wiejskie (Urban-rural partnerships)

Relacje między obszarami miejskimi i wiejskimi można określić jako powiązanie w przestrzeni (takie jak przepływ ludzi, towarów, środków finansowych, informacji i odpadów) oraz powiązanie między sektorami (na przykład między rolnictwem a usługami i produkcją). Ogólnie rzecz biorąc, uwzględnione są w nich także działania „wiejskie” odbywające się w ośrodkach miejskich (takie jak

---

³⁰ Porównaj hasło w Wolnej Encyklopedii Wikipedia.

rolnictwo miejskie) oraz działania często kwalifikowane jako „miejskie”, takie jak produkcja i usługi, odbywające się na osadach wiejskich.

W ostatnich dziesięcioleciach relacje między obszarami miejskimi i wiejskimi stały się w całej Europie intensywniejsze pod względem przepływu osób dojeżdżających do pracy, działań rekreacyjnych i wypoczynkowych, osiadania byłych mieszkańców miast na obszarach wiejskich, lokalizacji funkcji i działań uprzemysłowionych na obszarach wiejskich itp. Innymi słowy zwiększył się wpływ wywierany przez miasta na obszary wiejskie. Relacje między obszarami miejskimi i wiejskimi mają duże znaczenie dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz zmniejszenia wrażliwości znajdujących się w trudniejszej sytuacji obszarów wiejskich. Relacje między obszarami miejskimi i wiejskimi często mają decydujący wpływ na wykorzystanie zasobów naturalnych i zarządzanie nimi, w szczególności na styku obszarów podmiejskich. Aby sprzyjać harmonijnemu rozwojowi terytorialnemu, między społecznościami miejskimi i wiejskimi (na ogół reprezentowanymi przez władze lokalne, lecz również przy udziale organizacji pozarządowych i społeczeństwa obywatelskiego) zakładane są partnerstwa miejsko-wiejskie w celu świadczenia usług, ochrony zasobów naturalnych i środowiska, sprzyjania regularnym kontaktom między społecznościami miejskimi i wiejskimi, rozwoju synergii gospodarczych itp.).

Niekontrolowany rozwój miast (Urban sprawl)

Niekontrolowany rozwój miast oznacza nieplanowe, niekontrolowane rozprzestrzenianie się zabudowy miejskiej na obszarach sąsiadujących z obrzeżami miast. Termin ten stosowany jest również do określenia obszerne, gwałtowne, a czasem bezwzględne rozrostu dużego obszaru metropolitalnego na rozległym terenie. Niekontrolowany rozwój miast cechuje się kilkoma modelami dotyczącymi przeznaczenia gruntów takiego jak strefa wyłącznie pod określoną zabudowę (usługową, mieszkaniową, przemysłową), społeczności bazujące na wykorzystaniu samochodu, przeznaczenie terenu o niższej gęstości zaludnienia, lecz większej skali rozwoju niż w przypadku starszych obszarów (szersze drogi, większe sklepy z rozległymi parkingami) oraz brak różnorodności projektu, czasem prowadzący do powstawania poczucia jednolitego środowiska miejskiego³¹.

Zobacz też „Suburbanizacja / Rozrastanie się przedmieść”.

Struktura miejska / Struktura osadnicza (Urban structure / Settlement structure)

Ocena morfologiczna / funkcjonalna oraz ocena miast i wsi oraz pozostałych miejscowości umożliwia określenie ich struktury. Strukturę obszarów miejskich charakteryzują główne elementy i funkcje istniejące wewnątrz obszaru miejskiego, takie jak morfologia miasta (o zwartej lub luźnej zabudowie, jedno- lub wielordzeniowa), rozmieszczenie obszarów miejskich według wieku (średniowieczne, powojenne itp.), według podstawowych funkcji (usługowa, mieszkaniowa, przemysłowa, rekreacyjna itp.), według rozmieszczenia i organizacji społecznej (obszary ubogie i porzucone, obszary o podwyższonej randze społecznej, obszary zamieszkałe przez klasę średnią, obszary o dużym odsetku imigrantów itp.), główne cechy transportu i trasy komunikacyjne (system drogowy, system transportu miejskiego).

---

³¹ Tamże.

Struktura osadnicza dotyczy charakterystyki rozmieszczenia miast, miejscowości, wsi, osad itp. w większej skali. W tym zakresie można rozróżnić następujące elementy: tereny włączane do aglomeracji (różne osady zorganizowane wokół dominującego obszaru metropolitalnego), osady rozproszone (homogeniczne rozmieszczenie małych i średnich ośrodków miejskich na danym obszarze), systemy osad policentrycznych (organizacja regionu wokół kilku ośrodków miejskich), sieci miast (w dużej mierze wzajemnie powiązane ośrodki miejskie pod względem funkcji bez fizycznej ciągłości), konurbacje (zespoły różnych ośrodków miejskich położonych blisko siebie).

Zobacz również:

<http://www.coe.int/CEMAT>

<http://www.coe.int/CEMAT/fr>

<http://www.coe.int/EuropeanLandscapeConvention>

<http://www.coe.int/Conventioneuropéennedupaysage>

<http://www.coe.int/naturopa>

<http://www.coe.int/naturopa/fr>

Agenci handlowi publikacji Rady Europy

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
B-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy
Avenue du Roi 202 Koningslaan
B-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
OTTAWA, Ontario K1J 9J3, Canada
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskftet 32
DK-1161 KOBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FIN-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatailus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: francois.wolfermann@librairie-kleber.fr
<http://www.librairie-kleber.com>

GERMANY/ALLEMAGNE

AUSTRIA/AUTRICHE
UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
D-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service kft.
1137 Bp. Szent István krt. 12.
H-1137 BUDAPEST
Tel.: +36 (06)1 329 2170
Fax: +36 (06)1 349 2053
E-mail: euoinfo@euoinfo.hu
<http://www.euoinfo.hu>

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
I-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

MEXICO/MEXIQUE

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Río Pánuco, 141 Delegación Cuauhtémoc
06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

NETHERLANDS/PAYS-BAS

De Lindeboom Internationale Publicaties b.v.
M.A. de Ruyterstraat 20 A

POLSKA/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
P-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
9a, Kolpacnhy per.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 (8)495 623 6839
Fax: +7 (8)495 625 4269
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SPAIN/ESPAGNE

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castello, 37
E-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

SWITZERLAND/SUISSE

Van Diermen Editions - ADECO
Chemin du Lacuez 41
CH-1807 BLONAY
Tel.: +41 (0)21 943 26 73
Fax: +41 (0)21 943 36 05
E-mail: info@adeco.org
<http://www.adeco.org>

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNITED STATES and CANADA/
ÉTATS-UNIS et CANADA

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
F-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

NL-7482 BZ HAAKSBERGEN
Tel.: +31 (0)53 5740004
Fax: +31 (0)53 5729296
E-mail: books@delindeboom.com
<http://www.delindeboom.com>

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
N-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
CROTON-ON-HUDSON, NY 10520, USA
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 - Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 - E-mail: publishing@coe.int - Website: <http://book.coe.int>

Niniejszy glosariusz opracowano przede wszystkim przy udziale urzędników i osób zajmujących się przedmiotowym tematem zawodowo, lecz adresowany jest do wszystkich osób zainteresowanych polityką rozwoju terytorialnego.

Glosariusz, który sporządzono podczas Europejskiej Konferencji Ministrów Odpowiedzialnych za Planowanie Regionalne/Przestrzenne (CEMAT) organizowanej przez Radę Europy, zaprezentowano na konferencji pod tytułem „Sieci dla zrównoważonego rozwoju kontynentu Europejskiego: mosty ponad Europą”, zorganizowanej w Lizbonie, w Portugalii, w 2006 r.

W skład Rady Europy wchodzi 47 państw członkowskich, obejmując tym samym cały kontynent europejski. Jej celem jest opracowywanie wspólnych zasad demokratycznych i prawnych, bazujących na europejskiej konwencji praw człowieka oraz innych pozycjach traktujących o ochronie osób. Od momentu jej założenia w roku 1949, w wyniku zakończenia drugiej wojny światowej, Rada Europy jest symbolem pojednania.

ISBN 978-92-871-6286-1

© Rada Europy

<http://book.coe.int>
Council of Europe Publishing